

Overweging 10 juli 2016

Met een boog erom heen lopen?

Lezingen: Deuteronomium 30, 9-14; Kolossenzen 1, 1-14; Lucas 10, 25-37.

Een van de nadelen van regelgeving, naast de vele zegeningen, is de illusie dat je alles in regels kunt en moet vervatten. Een gevolg kan zijn dat mensen zich alleen maar houden aan wat geregeld is en voor de rest maar wat doen. Sommige dingen zijn met zoveel regels omgeven dat je door de bomen het bos niet meer ziet. Een teveel aan regels kan mensen in verwarring brengen. Welke regel moet in een bepaalde situatie worden toegepast. Sommige regels lijken elkaar tegen te spreken. We herkennen het uit de discussies over de regelgeving rond de zorg, rond asielprocedures. Een veelheid aan voorschriften roept vanzelf de vraag op: `waar gaat het nu eigenlijk om?`

Het begin van de evangelietekst is op deze kwestie gebaseerd. Onder de Joodse wetgeleerden en leraren zijn er die elke regel en wet even belangrijk vinden. En in de loop van de tijd zijn er door hen vele geboden ontwikkeld. Allemaal in dienst van een leven naar het Verbond. Tegen dezen verdedigt Jezus zich door te zeggen geen titel of jota aan de wet te willen veranderen, maar juist deze te vervullen.

Jezus en ook de wetgeleerde die hem bevraagt, staan in een andere traditie die geboden onderscheidt. Het gaat hem om de essentie van de geboden. We zien dat bijvoorbeeld in het verhaal over het gebruik om vaten en voorwerpen te reinigen. Daarin wordt duidelijk gemaakt dat het symbool staat voor innerlijke reiniging. Moet je dan, dit wetende, het gebruik van het reinigen van voorwerpen als minder belangrijk achterwege laten? Nee, want het herinnert aan waar het om gaat. Het is eer geven aan Gods heilige Naam in het dagdagelijkse. Maar de vervulling van dit concrete gebod alleen is niet voldoende, wanneer er niet tegelijkertijd een reiniging en heiliging van het hart en van de levenswijze plaatsvinden.

Het verbond op de Sinai, na de uitredding uit Egypte en voor de intocht in het beloofde land, gaat om de volkomen parallelie van de relatie met God en met de naaste. Alle andere geboden zijn van die relaties afgeleid. Tot één aanwijzing teruggebracht luidt het: `Jullie moeten heilig zijn, want Ik die jullie verlost heb uit slavernij, ben heilig'. De Johannesbrief zegt: `hoe kun je zeggen dat je God, die je niet ziet, liefhebt, wanneer je je naaste (je broeder), die je wel ziet, haat' (1Johannes 4,20; zie ook 2,9;3,15). God dienen is de naaste dienen en de naaste dienen is God dienen. De naaste is immers beeld van God.

Dat weet de Schriftgeleerde in het verhaal ook allemaal wel, maar daarmee is voor hem de vraag wie de naaste is nog niet beantwoord. Tenzij hij Jezus ook daarin wil beproeven. Jezus antwoordt niet dogmatisch, niet met een regel. Het gaat hem immers niet om nog meer regels, maar om ethisch bewustzijn, handelen in de geest van de wet als uitdrukking van het heilig Verbond. Regels zijn belangrijk voor mensen die een uitwendig skelet nodig hebben. In de nabijheid van God levende mensen maken keuzes op grond van een innerlijk ontwikkeld geweten en een beproefd ethisch bewustzijn. Daarom antwoordt Jezus met een verhaal. Daarin maakt hij duidelijk hoe bepaalde regels zich gedragen in de praktijk en hoe het vrije geweten handelt.

Het begint met de vraag wie de naaste is en eindigt met de vraag wie een naaste is. Een subtiel, maar o zo belangrijk verschil. Tussen: wie is mijn naaste en voor wie ben ik een naaste. Want dat is de verschuiving die in het verhaal plaatsvindt.

De Schriftgeleerde vraagt wie de naaste is. In de tien woorden van de Sinaï, die wel over de verhouding tot God en de ander gaan, wordt dat niet verteld. Dat komt pas aan bod in Leviticus 19 in de context van de heiliging van het leven. Daar wordt zowel ten aanzien van de volksgenoot als de vreemdeling gezegd dat die bemind moeten worden "als u zelf". Maar dat geldt dan voor de vreemdeling "die bij u woont". Hoe dan met de anderen? Het antwoord van Jezus is subliem. De vraag wie mijn naaste is, is gericht op onderscheid. Het maakt een scheiding tussen mensen die dat wel zijn en mensen die dat niet zijn. Tussen mensen die nabij zijn en die op afstand worden geplaatst. Scheiding is geen christelijke houding. Het verhaal van Jezus werpt de luisteraar en vraagsteller terug op zichzelf. Hoe gedraag ik me zelf ten opzichte van de ander. De vraag met betrekking tot de naaste is geen academische vraag, het is de vraag naar het humane. Die beantwoordt wordt op weg naar Jeruzalem, zoals er in het voorgaande staat. En ook in het licht van de vijandelijke houding van de Samaritanen wanneer Jezus met zijn leerlingen op weg naar Jeruzalem door Samaria wil trekken, in hoofdstuk 9.

De priester en de leviet handelen naar geboden die hen verhinderen zich met de bebloede man in te laten. Zij lopen er met een boog omheen en willen niet betrokken raken in wat misschien wel een hinderlaag is, zoals Martin Luther King in een preek hierover zei. Zij vragen zich af wat er met hen zou kunnen gebeuren wanneer ze zich ermee bemoeien. De Samaritaan heeft een ander perspectief, dat van het slachtoffer. Wat gebeurt met deze mens wanneer ik me er niet mee inlaat? Het antwoord op deze vraag verhindert hem door te lopen en noodzaakt hem op grond van zijn ethisch oordeel het slachtoffer te helpen.

Wegkijken, met een boog erom heen lopen, gas geven, je mond houden; het gebeurt zo vaak wanneer er iets gebeurt dat een appel op ons doet. Wegkijken wanneer iemand in de bus verkracht wordt, je mond houden wanneer een homostel wordt lastiggevalen en moet verhuizen, gas geven wanneer iemand langs de weg staat, met een boog eromheen wanneer er iets op straat gebeurt. We bemoeien ons graag met andermans zaken, maar niet wanneer het iets van ons vraagt. Voor wie zijn wij een naaste?

Ja maar je kunt toch niet het leed van de hele wereld op je schouders nemen, je kunt toch niet alle vluchtelingen in huis nemen, je kunt je toch niet riskeren dat je zelf slachtoffer wordt, je kunt toch niet je eigen veiligheid, kinderen, bestaanszekerheid in de waagschaal leggen? Nee, dat kan allemaal niet, al zijn er mensen die dat omwille van de zaak waarin zij geloven wel doen. Maar deze argumenten mogen geen excuus zijn. De situatie dwingt ons om een keuze te maken, om te kijken wat we wel kunnen doen. Niks doen is eigenlijk geen optie. En waarom niet?

We zijn op weg naar Jeruzalem. En iedereen moet mee doen. Eerst heeft Jezus de 12 gezonden om te getuigen van de nabijheid, ook een traprede van naaste, van het Rijk der hemelen. Daarna de 72, dus eerst het volk en daarna de volkeren, met dezelfde opdracht; en zij allen keerden naar hem terug met gloeiende wangen en vurige verhalen. Het leek wel Pinksteren en dat is het ook. Het vruchtbaar maken van het Verbond.

Met Jezus zijn we op weg naar Jeruzalem, de stad met de berg van de vervulling van zijn verbond. Beeld van het hemels Jeruzalem. Visioen van vrede. Vaderhuis en Vaderstad waarheen allen optrekken. Waar iedereen thuishoort. Niet te gast, maar metterwoon. Waar geen vreemdeling en volksgenoot bestaan, maar ieder naaste van zijn naaste is.

We zijn op weg van Sinai naar beloofd land, overvloeiende van leven, op geleide van het woord dat ons schijnt als een licht op ons pad. Een lamp voor onze levenswandel. Dat woord is ons ten naaste bij. Het is in ons hart en onze mond. In ons binnenste en op onze tong spreekt het van God die zich kennen laat als: Ik ben er, ik ben bij je, ik trek met je mee. Zo verbonden zijn we.

De innigheid van die relatie is het hart van het ethisch bewustzijn, de heilige saamhorigheid. Weten dat je bij elkaar hoort. Dit weten sluit niemand uit, want dat is onzalig en rampzalig. Het sluit de ander in het hart en uit zich in woorden en daden, uitingen van concrete goedheid, vruchten van het Verbond. Niet op grond van geboden, maar als antwoord op een geboden kans om te getuigen van Gods heilige Naam. Amen.